

20ste jaargang

nummer 10

oktober 1984

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

DAAD
EN
GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDRAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11, 8232 BD Lelystad
Postgiro 307695

ARBEIDSDISCIPLINE IN RUSLAND II

De meest leerzame momenten in het historische proces zijn vaak juist die ontwikkelingen die men als 'ironie van de geschiedenis' pleegt aan te duiden. Dikwijls blijkt zulk een 'ironie' bij nadere beschouwing niet alleen een ontwikkeling te zijn die op de een of andere alom geaccepteerde mening een ongewoon licht werpt, maar is ze ook een vingerwijzing naar een stand van zaken die ideologische voorstellingen volledig ondermijnt 1). Laten wij deze stelling illustreren aan de kwestie van de 'arbeidersmacht' in Rusland na de bolsjewistische machtsovername in oktober 1917. Het is, naar ons dunkt, toch wel als 'ironie van de geschiedenis' aan te merken, dat op hetzelfde ogenblik dat de bolsjewieken in naam van de massabeweging van arbeiders en boeren aan de macht kwamen, tegelijk ook het proces begon van de politieke neutralisering van de autonome massabeweging. De ironie van dit feit is reëel, omdat de bolsjewieken, zoals zij ook zelf heel scherp zagen, zonder het bestaan van de dubbelmacht en zonder de felle klassenstrijd in de fabrieken en de dorpen nooit de Voorlopige Regering van Kerenski hadden kunnen omverwerpen. Maar aan de andere kant schuilt er slechts een schijnbare tegenstelling in 't feit, dat de bolsjewieken, eenmaal zelf op de plaats van het oude staatsbestuur gekomen, nu moesten gaan werken aan de omvorming van de sovjets tot organen van de staat. Hoezeer Lenin ook benadrukte dat de oude staatsorde was weggefallen en de macht nu in handen was van de sovjets, steeds betekende dit voor hem het ontstaan van een *nieuwe* staat (de 'diktatuur van het proletariaat') *uit* de sovjets. De bolsjewieken beschouwden de sovjets als het nieuwe staatsapparaat, dat 't organisatorische kader moest vormen van de 'voorhoede' van de arbeiders in de opbouw van 't socialisme. En het socialisme was voor hen, aldus weer Lenin, 'niets anders dan het staatskapitalistische monopolie, dat *ten bate van het volk wordt toegepast* en daarmee *is opgehouden* kapitalistische monopolie te zijn 2).

Nu was het socialisme, of hoe dat eruit moest zien, niet in de eerste plaats de zorg van de Russische arbeiders. Zij waren in veel praktischer kwesties verwickeld, kwesties die echter in hun gevolgen tot radikale maatschappelijke omwentelingen zouden leiden en die het hele 'staatssocialistische' program van de bolsjewieken op losse schroeven dreigden te zetten. Stakingen, die gewoonlijk begonnen met eisen tot loonsverhogingen en

kontrole door de vakbond of het fabriekscomité op het aannemen of ontslaan van personeel verhardden zich, als gevolg van de onverzoenlijke opstelling van de ondernemers, snel tot een algemeen politiek konflikt. Over lonen viel te onderhandelen (en een goed georganiseerde onderhandelingsstructuur was ook het sterke punt van de overwegend mensjewistische vakbonden), maar eisen als arbeiderskontrole op ontslagen tastten direkt het gezag van de ondernemer aan. Hetzelfde gold voor de gevallen waarin woedende arbeiders een gehate opzichter op een kruiwagen van het fabrieksterrein verwijderden of een direktEUR met geweld bedreigden, wanneer zij zich in hun persoonlijke waardigheid gekrenkt voelden. Terwijl de sociaal-demokratische pers dergelijke incidenten liever verzweg en ook stakingen niet wilde aanmoedigen (de enige uitweg uit de ekonomische krisis was niet staking, maar regeringssingrijpen dan wel centrale ekonomische planning door een sovjetregering, schreven respektievelijk mensjewieken en bolsjewieken), beantwoordden de fabriekseigenaars de arbeiderseisen met een frontale aanval. De ondernemers probeerden een eind te maken aan de fabriekscomité's in de kleinere bedrijven buiten de industriële centra; grote ondernemingen dreigden met overplaatsing van produktie-afdelingen naar 'veiligere' (en politiek rustiger) oorden en onttakelden soms hun fabriekshallen in het holst van de nacht. Hielp ook dit niet dan moesten de arbeiders maar met de hongersweep tot rede worden gebracht: als we in onze fabrieken toch niets meer te vertellen hebben, zo dachten de patroons, dan kunnen we ze beter sluiten. Een invloedrijk deel van het ondernemerdom organiseerde een ekonomische sabotage naar het motto: 'Laat mijn land maar ten onder gaan, wanneer mijn land niet meer van mij is' 3).

Onder deze omstandigheden hadden de arbeiders andere zorgen aan hun hoofd dan de vraag of nu de burgerlijk-demokratische republiek dan wel het proletarische staatskapitalisme 'op de agenda van de geschiedenis' stond. Op de derde konferentie van fabriekscomité's te Petrograd begin oktober 1917 verklaarde een arbeider, dat hij 'genoeg had van de redevoeringen van deze kletsmajors', waarmee hij zowel mensjewieken als bolsjewieken bedoelde. 'Geen enkele keer geven ze antwoord op onze vragen: wat konkreet te doen wanneer een ondernemer dreigt de fabriek te sluiten. Jullie antwoorden iedere keer alleen met verklaringen, loze woorden, maar zo gauw er een konkreet antwoord gevraagd wordt, is er niemand meer te zien. (...) Als de fabriek sluit, wat moeten we dan doen? Dat is waarover we hier een besluit moeten nemen. Daarvoor zijn we hierheen afgevaardigd. Laat iedereen goed weten dat als niemand ons zegt wat te doen, wij dat dan zelf zullen bepalen' 4).

De uitspraak van deze arbeider wijst er op, dat talrijke Russische arbeiders in deze fase van de strijd veeleer bij diverse groeperingen aanklopten om praktisch advies, dan dat zij vervuld van socialistische idealen voorwaarts stormden om een nieuwe maatschappij op te bouwen. Een studie naar de arbeiders van Moskou in 1917 bevestigt deze indruk. Een vast patroon bij stakingen was, dat de onderhandelingen zo lang mogelijk gaande werden gehouden, totdat de halsstarrigheid van de ondernemers de arbeiders dwong tot staking over te gaan. Radikalisering trad op, zo konkludeert deze studie, wanneer de fabrieksdirektie aankondigde dat het werk wegens gebrek aan brandstof voor lange tijd moest worden stilgelegd en wanneer dan het fabriekscomité ruime voorraden aantrof in het aangrenzende distrikt. Radikalisering trad op, wanneer andere arbeiders van dergelijke gevallen hoorden. Arbeiders die de sluiting van hun fabriek wilden verhinde-

ren hadden weinig andere keus dan zelf het beheer ervan op zich te nemen; menigmaal droegen zij dit beheer op aan de plaatselijke sovjet of aan de staat (welke staat dat ook mocht zijn), maar gezien de onduidelijke gezagsverhoudingen stond dit meestal aan 'socialisatie' gelijk. Zelfs toen in de oktoberdagen strijd moest worden geleverd om te bewerkstelligen dat de macht op de sovjets overging, bleef een groot deel van de arbeiders sympathiek maar passief en trad een ander deel alleen op omdat het meende dat de sovjets tegen de Voorlopige Regering moesten worden *verdedigd*. De sovjetmacht werd door de arbeiders van Moskou gesteund vanwege de praktische resultaten die zij ervan verwachtten: een economisch bewind waarin zij vertrouwen konden hebben, eerlijke pogingen om tot vrede te komen en een gegarandeerde bijeenroeping van een Konstituerende Vergadering. En omdat alleen de bolsjewieken de sovjetmacht in hun politieke program hadden staan, werd steun voor de sovjetmacht onvermijdelijk vertaald in steun voor de bolsjewieken 5).

Maar ook al waren de arbeiders enkel uit zuiver praktische motieven 'duizend maal linkser dan de bolsjewieken' (zoals Lenin zei), dit nam niet weg dat de golf van 'nationalisaties' en 'socialisaties' voor de bolsjewieken een gevoelig probleem vormde. Aan de ene kant hadden zij deze ont-eigeningsgolf nodig, omdat deze de Voorlopige Regering verzwakte en de sovjets noopte om zelf als besturend orgaan op te gaan treden. Maar aan de andere kant stond de praktijk van de arbeiderskontrolle haaks op wat de bolsjewieken zich van een 'staatskapitalistisch monopolie onder proletarisch toezicht' voorstelden. 'Als wij van arbeiderskontrolle spreken,' zo stelde Lenin, 'deze leus steeds verbinden met de diktatuur van het proletariaat en in dit verband vermelden, maken wij daarmee duidelijk wat voor een staat wij plannen. (...) Als het een proletarische staat is (d.w.z. diktatuur van het proletariaat), dan kan arbeiderskontrolle bestaan in 't nationale, voortdurende, alomvattende, precieze *toezicht* op de produktie en distributie van waren'. Proletarische macht in de produktie was nooit het werkelijke doel van de bolsjewieken. Dit bleek zodra na de oktoberrevolutie ook de vakbonden onder bolsjewistische invloed kwamen: de fabriekscomité's werden opgeroepen de herinvoering van 'normale toestanden' in de industrie te regelen en voortaan van stakingen en massa-akties af te zien. Bovendien bepaalde de nieuwe regering, dat beslissingen van de fabriekscomité's voortaan door uitspraken van vakbondskongressen teniet konden worden gedaan; daarmee werden de vakbonden verantwoordelijk gemaakt voor orde, discipline en centrale leiding in de produktie 6).

Discipline was echter slechts denkbaar in een situatie waarin ook de ondernemers zich schikten in de inmenging van fabriekscomité's of vakbonden, en dat deden zij niet. Nog eind december 1917 besloot het alrussische ondernemerskongres, dat bedrijven waar zulks het geval was zouden worden gesloten. Het gevolg was dat overal in het land, waar de bolsjewieken nog onvoldoende greep hadden op de gebeurtenissen, fabrieken door de arbeiders werden onteigend die de bolsjewieken oorspronkelijk aan de oude eigenaars hadden willen laten. Al spoedig was het ondernemerdom, dat de bolsjewieken als leverancier van 'specialisten' slechts onder toezicht hadden willen plaatsen, maatschappelijk tot een verwaarloosbare grootheid geworden. Die ondernemers die niet in de burgeroorlog omkwamen of het land ontvluchtten bleef slechts de keus om 'de bakens te verzetten' en zich als specialist in dienst van het nieuwe bewind te stellen. Meteen na de burgeroorlog kwam onder de oude Russische bourgeoisie een stroming op die meende dat

alleen het bolsjewisme in staat was 'om de rotte wateren van de revolutionaire vloedgolf enigszins vast te vriezen' 7)

Ook al koesterden de bolsjewieken slechts wantrouwen jegens specialisten en intelligentsia, toch meenden ook zij dat het spontane arbeidersoptreden de teugels moesten worden aangelegd. De volledige desorganisatie van de economie, die slechts vanuit een regelend centrum kon worden aangepakt, was daarbij hun sterkste wapen. Met een beroep op 'het algemene arbeidersbelang' - soms was dit konkreet aanwijsbaar, maar steeds vaker ging achter deze term het staatsbelang van het bolsjewistische regiem schuil - werden 'ongedisciplineerde' arbeiders door vakbondscellen, fabrieksbestuur en 'kameraadschappelijke tribunalen' onder druk gezet. Soms ging het om pure dwarsigheid van de arbeiders, die domweg de bazen beu waren en geen nieuwe wilden. Zo produceerde in de fabriek Rosenkranz te Petrograd in november 1918 een hele artelj (maatschap) ijzergieters niets dan uitschot, door het ijzer te koud in de mallen te gieten. 'En wat geeft dat?', zo verdedigde zich de artelj-oudste. 'We zitten niet meer onder het bewind van de tsaar, zodat we voor dergelijke zaken niet worden gestraft. En aangezien nu alles ook van mij is, wie moet mij dan wel hiervoor straffen?' 8).

In dit geval waren het de overige arbeiders, die de ijzergieters op een speciale bedrijfsvergadering dwongen 't ijzer onbetaald opnieuw te gieten. In andere gevallen waren het vakbonds- of partijcellen, die met de staatsmacht achter zich een toenemende druk konden uitoefenen op 'onverantwoordelijke elementen'. 'De overdaad aan kameraadschappelijkheid', zo riep Trotski uit in maart 1918, 'die bij ons op alle gebieden valt waar te nemen, lijkt een volkomen natuurlijke reactie van een jonge, revolutionaire, gisteren nog onderdrukte klasse, die de aan één individu gebonden gezagsuitoefening van de voormalige gebieders, heren en kommandeurs opruimt en overal vervangt door haar gekozen vertegenwoordigers. Dit is, zeg ik, een volkomen natuurlijke en in haar oorsprong volkomen gezonde reactie. Maar dit is niet het laatste woord van de economische staatsopbouw van de proletarische klasse. De volgende stap moet bestaan in de zelfbeperking in de gezagsuitoefening door arbeiderscomité's, in de gezonde en heilzame zelfbeperking van de arbeidersklasse, die weet waar de gekozen vertegenwoordiger van de arbeiders een beslissend woord kan spreken, en waar het nodig is om plaats te maken voor de technikus, de specialist, die over bepaalde kennis beschikt, die men met een geotere verantwoordelijkheid moet belasten en die onder een waakzame politieke controle moet worden gehouden' 9).

Even later viel Lenin Trotski bij. Lenin meende - over ironie gesproken - dat de arbeiders nog te schuchter waren om de macht uit te oefenen. Ook moesten de vakbonden, dezelfde instanties dus die de arbeiderskontrolle moesten inperken, de voorwaarden ervoor scheppen dat de arbeider bij zijn economische aktiviteit 'zich niet slechts de baas voelt in zijn eigen fabriek, maar ook de vertegenwoordiger van het hele land, dat hij de verantwoordelijkheid op zich voelt drukken'. De sovjetmacht van haar kant onderkende, aldus Lenin, al volop de noodzaak 'systematische maatregelen tot vergroting van de zelfdiscipline van de werkenden uit te werken. Tot de onmiddellijke taken van de sovjetmacht op dit punt rekende Lenin het organiseren van een soort toezicht op omvang en intensiteit van de arbeid en van industriële rechtbanken, die elke overtreding van de vastgestelde norm moesten bestraffen. Voorts moest men 'het stukloon en de toepassing van al datgene wat aan het Taylorsysteem wetenschappelijk en progressief is op de agenda zetten, in praktijk brengen en op zijn waarde toetsen.' Dit was des

te meer nodig, omdat 'de Russische mens een slecht arbeider is in vergelijking met de ontwikkelde naties'. Het oude thema van de 'achterlijkheid' en 'dorpse mentaliteit' dat de Russische sociaal-demokraten al sinds de eeuwwisseling bij eigenmachtig arbeidersoptreden hadden aangeheven, stak ook nu weer de kop op. Alleen, nu ging het niet om discipline bij stakingen, maar om arbeidsdiscipline en 'arbeidseer'. 'Elke machinale grootindustrie - d.w.z. de materiële, produktieve bron en het fundament van het socialisme - vereist de onvoorwaardelijke en strengste *eenheid van wil*, die de gemeenschappelijke arbeid leidt van honderden, duizenden en tienduizenden mensen. Zowel in technisch als in economisch opzicht is de noodzaak hiervan duidelijk en is door iedereen die over het socialisme heeft nagedacht als voorwaarde erkend. Hoe echter kan de sterkste eenheid van wil worden gegarandeerd? Door de onderschikking van de wil van duizenden aan de wil van één individu. Deze onderschikking kan in het geval van een ideale bewustheid en gedisciplineerdheid bij degenen die bij de gemeenschappelijke arbeid betrokken zijn eerder doen denken aan de milde leiding van een dirigent. Ze kan de scherpe vormen van de persoonlijke diktatuur aannemen, als een ideale bewustheid en gedisciplineerdheid niet voorhanden is' 10).

Gezien het feit dat de arbeiders zich van arbeidsdiscipline een eigen voorstelling hadden gevormd, die van die van het bolsjewistische regime sterk afweek, moesten de nieuwe autoriteiten al spoedig vaststellen dat de door hen gewenste bewustheid bij de arbeiders ontbrak. De Moskouse Raad voor Arbeiderskontrolé gaf in januari 1918 de volgende definitie van wat arbeidsdiscipline zou moeten zijn: 'Elke arbeider moet de mogelijkheid gegeven worden om zijn individualiteit volledig tot gelding te brengen; laat iedere arbeider aan de werkbank zo werken als hij voor juist houdt. Zonder bijzondere noodzaak mag men zich niet mengen in zijn werk, behalve wanneer madelige gevolgen voor de totale produktie te vrezen zijn'. En die gevolgen waren te vrezen, in de chaotische toestand die in 1917/1918 heerste in de Russische fabrieken. Op de spontane bemoeienissen van de fabriekscomité's om de arbeiders weer tot een enigszins geregeld werkgedrag te bewegen volgde al spoedig de inmenging in deze van de vakbonden. Dit was van bijzonder belang, omdat de vakbonden in de periode van 1918 tot 1920 de instanties zouden blijken te zijn die beslisten over de meest essentiële twistpunten van de economische opbouw onder het nieuwe regime; zo hadden juist de vakorganisaties ervoor gezorgd dat de staatskapitalistische plannen van Lenin's regering (met name het projekt voor een staatstrust in de metaalindustrie onder leiding van de ondernemer Mesjtsjerski) schipbreuk leden. Tenslotte werden alle belangrijke industrieën genationaliseerd en bleef voor de ondernemers alleen de rol van 'specialist' over. Daarmee was ook 't gevaar, dat de oude ondernemers al dan niet onder staatstoezicht op handhaving van de arbeidsdiscipline moesten toezien, van de baan. Weliswaar werd bij 't geven van aanwijzingen op het werk weer in toenemende mate gebruik gemaakt van burgerlijke specialisten, maar het recht om nalatige arbeiders ter verantwoording te roepen kwam alleen aan de vakbonden en de bedrijfscomité's toe. Alleen deze konden straffen opleggen, tot ontslag toe, wat in een tijd van grote werkloosheid niet naliet de arbeiders te intimideren.

Tot binnen de bolsjewistische partij weerklonk de kritiek op het uitschakelen van de reële arbeiderskontrolé ten behoeve van een staatskapitalisme dat alleen in naam van de arbeiders uitging. Des te treffender was deze kritiek, omdat deze 'linkse kommunisten' van nabij vertrouwd waren

met de gedachtengang van de leidende kringen in partij en vakbeweging. 'De arbeiderskontrolle is niet meer nodig', zo vatte de linkse kommunist Osinski deze gedachtengang samen, 'de kontrolle kan van het centrum uit worden doorgevoerd. Daar zullen immers zowel de vertegenwoordigers van de arbeiders- en boerenmacht als ook de vertegenwoordigers van de vakbonden zitten. Weliswaar zullen zij vooral bij de heren kapitalisten in de leer moeten gaan, maar dat is niet erg, want de leerlingen kunnen immers hun leraren kontroleren. (...) Met de organisering van de produktie zal men zich in het centrum wel bezighouden; de gewone arbeider moet er echter vooral aan denken dat hij een arbeidskracht is die zo intensief mogelijk moet worden gebruikt. De arbeiders hebben hun maatschappelijk getuigschrift van volwaardigheid niet gehaald, ze hebben de produktie niet weten te organiseren, ze zijn niet bij machte geweest om de bevrijding van de stok van de kapitalist met een verhoogde arbeidsproduktiviteit waar te maken; en daarom moet men ze uit de leiding van de produktie ontslaan en met behulp van materiële prikkels aan het werk dwingen: men moet misschien het stukloon en het Taylor-systeem invoeren. Zonder kapitalisten schuilt daarin geen gevaar. (...) Men moet de teugels van bovenaf strak aantrekken en de arbeiders van onderop ertoe brengen, zich deze teugels aan te laten leggen en ze ook zichzelf aan te leggen. Dit alles is zonder gevaar: aan de macht is immers de arbeidersklasse, en de organisatoren van de trusts zullen enkel de leraren, de opvoeders zijn' 12).

Met het vorm krijgen van het 'oorlogskommunisme' nam geheel volgens de hierboven geschetste opvattingen de 'proletarische zelfdiscipline' allengs meer de gedaante aan van ordinair kapitalistisch tuchtrecht, zij het dan dat niet de ondernemers maar de vakorganisaties hiervan de uitvoerders waren. 'Kameraadschappelijke tribunalen' konden mede-arbeiders bestraffen met maatregelen die uiteenliepen van een berisping tot aan opsluiting in een werkkamp. Van 945 gevallen van inbreuk op de arbeidsdiscipline in 1920 gold de helft een klacht wegens onzorgvuldigheid bij het werk; andere klachten betroffen onbehoorlijk optreden, wegblijven van verplicht overwerk, inbreuken op de vakbondsdiscipline, het niet opvolgen van orders, het verlaten van de werkplek of propaganda voor een kortere werkdag. In ongeveer 25% van de gevallen werden de arbeiders vrijgesproken, in 50% werden zij ontslagen en daarmee van werk en inkomen beroofd. In 30 van alle 945 gevallen was de uitspraak dwangarbeid, en in 79 gevallen werd een veroordeling tot een concentratiekamp uitgesproken. Dergelijke maatregelen gingen hand in hand met de algemene invoering van een arbeidsplicht, die eerst slechts voor de burgerlijke specialisten had gegolden. Om het grote tekort aan gekwalificeerde arbeidskrachten op te heffen voerde het bolsjewistische Centrale Comité, na enige koncessies tegenover de vakbonden, een algemene arbeidsplicht naar militaire snit in. Groepen arbeiders konden worden gemobiliseerd, naar een bepaald arbeidsprojekt op transport worden gesteld en daar aan het werk worden gezet. Een en ander werd niet als slechts een noodmaatregel onder de moeilijke omstandigheden van de burgeroorlog gezien: de arbeidsplicht was een noodzakelijke voorwaarde voor de invoering van een algemeen economisch plan en omgekeerd. Een rationeel plan moest immers de arbeiders daar kunnen inzetten, waar ze het meest nodig waren, en omdat het het merendeel van de arbeiders toch aan voldoende bewustheid ontbrak hoefde naar hun mening niet te worden gevraagd. Sterker nog, 't Rode Leger kon worden ingezet bij strafmaatregelen tegen 'parasieten en achtergebleven elementen' uit arbeiders- of boerenklasse 13).

Het duurde echter niet lang voor de militarisering van de arbeid door de autoriteiten werd voorgesteld als een tijdelijke noodmaatregel, in plaats van als de kommunistische organisatie van de arbeid bij uitstek. De reden hiervoor was simpel: de kommunistische arbeidsinzet bleek een volledig fiasko. Niet alleen waren de transportmiddelen en woon- en leefvoorzieningen voor de gemobiliseerde arbeiders volslagen ontoereikend, maar ook leden de bolsjewistische plannen schipbreuk op de massieve onwil van de arbeiders. Wanneer arbeiders zich aan de arbeidsplicht onttrokken, omdat zij bij zich thuis op het dorp beter te eten hadden, werd dit als een vorm van desertie streng bestraft. Niettemin gebeurde dit op grote schaal, omdat veel arbeiders geen zin hadden uit hun dorpen of steden te worden gehaald, met veel ontberingen ver weg te worden getransporteerd om dan op de bouwplaats te ontdekken dat alle voorwaarden voor zinnig werk ontbraken. Evenzo was de motivatie voor hard werken in de grote fabrieken niet groot, wanneer de verzorging met levensmiddelen alles te wensen overliet; dit leidde in maart 1919 al tot stakingen in de belangrijkste industrieën van Petrograd, waarbij de arbeiders een hoger arbeidsrantsoen (pajok) wisten af te dwingen. Bijna twee jaar later herhaalde zich dit nog eens in fabrieken in Petrograd, Moskou en Kiev. Behalve materiële eisen zoals betere winterkleding en regelmatige aanvoer van levensmiddelen kwamen nu ook grieven tegen de alomtegenwoordige dwangmaatregelen naar voren. Een ooggetuige vertelt: 'In de fabrieken en bedrijven broeit het. Arbeiders staan met elkaar de toestand te bespreken. Al hun eisen spitsen zich vooral toe op de opheffing van de staat van beleg en de afschaffing van alle beperkingen op de vrije levensmiddelenmarkt. Kommunisten die in de fabrieken het woord wilden nemen krijgen daar de kans niet voor. Op straat worden zij uit hun auto gesleurd en met een pak slaag bedreigd. Tegen 20 februari was de beweging tot een algemene staking uitgegroeid.'

De bolsjewieken hadden de keus om koncessies te doen aan de arbeiders of om te zijner tijd uit het zadel te worden gewipt zoals zij dan eens welf met Kerenski hadden gedaan. Maar ook koncessies aan de arbeiders betekenden voor hen een inboeten aan macht en een ongewenste herleving van de arbeiderskontrole. Zij moesten dus - en wij vragen ons af of het woord 'ironie' nog wel voldoende de tegenspraken kan uitdrukken die hier in het spel waren - de eigen macht van de arbeiders onderdrukken maar tegelijkertijd aan de arbeiders tegemoet komen om niet zelf hun macht te verliezen. Zij moesten de NEP invoeren, daarmee breken met hun eigen politiek, maar tevens zorgen dat zij de macht over dat andere economische beleid zelf onbetwist in handen konden houden. Dit feit had grote gevolgen zowel voor de NEP als voor de bolsjewistische partij zelf. Niemand had dit beter in de gaten dan Lenin, die tijdens de bolsjewistische aanval op Kronstadt opmerkte: 'Dit is de Thermidor. Maar we zullen onszelf niet onder de guillotine laten slepen. We zullen onze eigen Thermidor zijn' 14). De rotte wateren van de revolutionaire vloedgolf waren voor lange tijd vastgevroren, en de bolsjewistische leiders van de 'arbeidersstaat' zagen zich nu duidelijker dan ooit tevoren voor de noodzaak gesteld hun eigen bourgeois te zijn.

---

1) *Ironie van de geschiedenis* (Haarlem 1968) is de titel van een bundel opstellen van de in 1967 gestorven trotskistische historicus Isaac Deutscher. De strekking van deze opstellen is, dat revoluties als de Franse, de Russische of de Chinese, of-

schoon ze al spoedig in een fase van stilstand en 'degeneratie' terecht zijn gekomen, ondanks zichzelf toch een vorm van sociale emancipatie vertegenwoordigen. Hierin schuilt dan volgens Deutscher de ironie van de geschiedenis. Maar al vormen genoemde revoluties onmiskenbaar een stroomversnelling in de maatschappelijke ontwikkeling, daarmee staat 'voortgang' nog niet gelijk aan 'sociale emancipatie' van de arbeidersklasse (beide overigens zeer glibberige begrippen), zoals Deutscher meent. Als gevolg van deze opvatting kan Deutscher pagina's achtereen vullen met al dan niet dialektische beschouwingen over 'voortgang ondanks achterlijkheid', 'Byzantijnse tradities in het Russische socialisme' en dergelijke, en concreet onderzoek naar de positie van de Russische arbeiders achterwege laten.

- 2) W.I. Lenin, *Ausgewählte Werke*, deel III, Berlijn 1970, in *Die drohende Katastrophe und wie man sie bekämpfen soll*, blz. 299.
- 3) Diane Koenker, *Moscow Workers and the 1917 Revolution*, Princeton 1981, blz. 302-328; Marc Ferro, *La Revolution de 1917. Deel III: Octobre. Naissance d'une société*, Paris 1976, blz. 253-260.
- 4) Geciteerd bij Ferro, a.w., blz. 271.
- 5) Koenker, a.w., blz. 336-346, 361-362; Ferro, a.w., blz. 288-289. Zie ook: William Rosenberg, *Workers and Workers' Control in the Russian Revolution*, in: *History Workshop Journal* nr. 5, blz. 92-93.
- 6) Maurice Brinton, *Die Bolschewiki und die Arbeiterkontrolle. Der Staat und die Konterrevolution*, Hamburg 1976, blz. 40-55; Uwe Brüggemann, *Die russischen Gewerkschaften in Revolution und Bürgerkrieg 1917-1919*, Wiener Neustadt 1973, blz. 128-148, 168-172.
- 7) Brüggemann, a.w., blz. 140-144; Michel Heller, Aleksandr Nekritsch, *L'Utopie au pouvoir. Histoire de l'URSS de 1917 à nos jours*, Paris 1982, blz. 119-121.
- 8) V.I. Nosatsj, *De vakbonden van Sovjetrusland in de jaren van de burgeroorlog 1918-1929* (Russ.), Moskou 1978, blz. 73.
- 9) Leo Trotski, *Arbeit, Disziplin und Ordnung werden die sozialistische Sowjet-Republik retten*, Berlijn 1919, blz. 12.
- 10) Nosatsj, a.w., blz. 67-68; W.I. Lenin, *Die nächste Aufgabe der Sowjetmacht (Entwurf & Artikel)*, Berlin 1970, blz. 23-24, 65-66, 77. De eerste kursivering is van ons.
- 11) Brüggemann, a.w., blz. 155-157, 202-209, 225-230.
- 12) N. Osinskij, *Über den Aufbau des Socialismus*, in: F. Kool, E. Oberländer (red), *Arbeiderdemokratie oder Parteidiktatur*, Olten 1967, blz. 100.
- 13) Sibylle Plogstedt, *Arbeitskämpfe in der sowjetischen Industrie (1917-1933)*, Frankfurt 1980, blz. 32-35.
- 14) Victor Serge, *Kronstadt '21*. Uitgave van Solidarity, Londen z.j., blz. 7. Met Thermidor wordt bedoeld de fase in de Franse revolutie waarin het Jakobijnse bewind ten val werd gebracht, Robespierre werd terechtgesteld en de burgerlijke repressie inzette (juli 1794).

STRID IN DE HAVEN VAN ROTTERDAM

Hoe moeten de akties van de Vervoersbond FNV in de stukgoedsektor van de Rotterdamse haven worden gezien? Op het eerste gezicht gaat het om een verbitterd gevecht van de vakbeweging om het behoud van arbeidsplaatsen voor 151 met ontslag bedreigde arbeiders van Rotterdam Terminal. Anders gezegd: de inzet van 't konflikt is het behoud van werkgelegenheid. Maar is, vraagt men zich af, bij nader inzien met dit antwoord nauwkeurig genoeg omschreven wat of er precies aan de gang is? Hoe valt het te verklaren dat heel wat Rotterdamse havenarbeiders vinden dat zij onvoldoende bij de vakbondsaktiviteiten worden betrokken en dat anderen er geen vrede mee hebben dat de akties door het kader van de FNV aan hen worden opgelegd? 1). Had Martin Spanjers van de Vervoersbond FNV gelijk, toen hij sprak van 'een principieel konflikt, dat de wortels raakt van de arbeidsverhoudingen in de haven'? Is het juist wat hij zei, dat 'de werkgevers koste wat het kost proberen te voorkomen dat werknemers en bonden zich gaan bemoeien met hun beleid'? 2). En wat te denken van de uitspraak van de heer G. Zeebregts, de direktieur van de Scheepvaart Vereniging Zuid, dat men in feite met 'een strijd om de macht' te maken heeft? 3).

Het is onze opvatting, dat er in de Rotterdamse haven inderdaad een strijd om de macht aan de gang is, maar dat daarbij - anders dan de heer Zeebregts het heeft doen voorkomen - niet zozeer de werkgevers en de bonden tegenover elkaar staan, maar de in de SVZ verenigde werkgevers en de arbeiders en dat de bonden, de Vervoersbond FNV in de eerste plaats, bij het gevecht dat er geleverd wordt nu eens in 't ene en dan weer in het andere front worden gestoten.

Naar onze mening heeft Spanjers gelijk, dat de arbeidsverhoudingen in de haven in het geding zijn. Maar het komt ons als ónjuist voor, dat de werkgevers zich uit alle macht zouden verzetten tegen datgene wat de vakbeweging nastreeft. Tijdens een interview van twee *Volkskrant*-verslaggevers werd door de heer Zeebregts nadrukkelijk gewezen op 'wat bonden en werkgevers na schier eindeloze nachtelijke onderhandelingen samen hebben weten te bereiken' en werd door hem ook nadrukkelijk gesteld, dat werkgevers en bonden cao-partners zijn en 'dat je in een bedrijfstak als de haven zeker een vervoersbond nodig hebt' 4). 'Hoe', heeft Martin Spanjers zich afgevraagd, 'begeleid je als bond technologische vernieuwing en processen van groei of teruggang, aanpassing van funkties en de interne organisatie der bedrijven?' 5). Hoe, zo bedoelde hij in feite, begeleid je dat alles als vakbeweging zonder de arbeiders teveel tegen je in het harnas te jagen en daardoor je doel voorbij te schieten. Dat dit inderdaad de centrale vraag is waarom alles draait blijkt zonder meer, indien men een blik werpt op datgene wat er de afgelopen jaren in de Rotterdamse haven is voorgevallen.

- 1) Aldus een gestencilde uiteenzetting die een van de vakbonden onafhankelijk aktiekomitee op 3 september j.l. in de haven heeft verspreid.
- 2) Interview in *De Volkskrant* van 14 september '84.
- 3) Interview in *De Volkskrant* van 15 september '84.
- 4) Idem.
- 5) Interview in *De Volkskrant* van 14 september '84.

Eigenlijk al sinds de havenstakingen van 1945 en 1946, maar zeker gedurende de laatste twintig jaar hebben de werkgevers in de Rotterdamse havens ten aanzien van de arbeiders een verdeel-en-heers-methode toegepast. Systematisch is de haven verdeeld en uit elkaar getrokken in verschillende sectoren: stukgoed-, container- en machinale overslag (van ertsen, kolen en granen). Voor die verschillende sectoren gold niet dezelfde cao. Lonen en arbeidsvoorwaarden waren niet voor alle havenarbeiders gelijk en daarmee werd een aanslag gepleegd op hun eenheid en hun onderlinge lotsverbondenheid. Toen in september 1979 een staking uitbrak naar aanleiding van het uitblijven van een cao voor de stukgoedsector, werd het resultaat van die verdeel-en-heers-methode zichtbaar: de arbeiders in de stukgoedbedrijven werden niet door hun kollega's in de overige (moderne) bedrijven gesteund.

De staking van 1979 was 'wild'. De bonden distancieerden zich ervan. Vier weken lang stredden de stukgoedarbeiders tegen werkgevers, vakbeweging en overheid en gedurende al die weken demonstreerden zij een onderlinge eenheid. Op het breken van ook deze eenheid is sindsdien het werkgeversbeleid gericht geweest. Zoals immer in de geschiedenis van het kapitalisme was het antwoord op een actie van de arbeiders de invoering van nieuwe technieken. Met en door die nieuwe technieken werd het arbeidsproces gereorganiseerd. 'Het arbeidsproces', schrijft Yvonne Heygele in een studie over de herstructurering van de Rotterdamse stukgoedoverslag,

'het arbeidsproces is niet een neutraal, technisch iets, dat er alleen maar zó en niet anders uit kan zien. Het arbeidsproces moet zo efficiënt mogelijk verlopen en dat betekent voornamelijk dat de macht van de arbeiders daarover zo klein mogelijk moet zijn; dat de arbeiders niet het arbeidsproces, het tempo en verloop daarvan mogen controleren en beheersen, maar integendeel door dat arbeidsproces bestuurd worden, als verlengstuk van de sterk gemechaniseerde/geautomatiseerde laad- en losinstallaties'.

Ze voegt aan deze woorden toe, dat de nieuwe technieken weliswaar mede een antwoord zijn op internationale ontwikkelingen in transport en scheepvaart, maar dat de vorm van dat antwoord bepaald is door de grootscheepse aanval van de werkgevers op de eenheid en de macht die de stukgoedarbeiders in 1979 vertoonden 6).

In dit nummer van *Daad en Gedachte* ontbreekt ons de ruimte om deze technische ontwikkelingen uitvoerig te beschrijven. We moeten ons ertoe beperken met vast te stellen, dat tengevolge van mechanisaties de stukgoedsector hoe langer hoe meer aan betekenis verliest. Zuiver voor het vervoer van stukgoed ingerichte schepen ziet men hoe langer hoe minder. Inplaats daarvan zijn zogenaamde 'multi-purpose' schepen gekomen, dat wil zeggen schepen die naast stukgoed ook containers meenemen. Als gevolg daarvan werden bij de traditionele stukgoedbedrijven andere installaties vereist. Omdat stukgoed in loodsen pleegt te worden opgeslagen en daarvoor uitgebreide loodsen aanwezig waren, konden en moesten deze loodsen gedeeltelijk worden gesloopt. Dat kon omdat er minder stukgoed werd aangevoerd, dat moest om ruimte te maken voor containerkranen en voor trucks of spoorwegwagens, waarop de containers regelrecht werden geplaatst. Behalve containers deden ook nog pallets (die met vorkheftrucks worden verplaatst) hun intrede en dat alles vergde niet alleen kolossale bedragen aan investeringen, maar leidde ook tot vermindering van arbeidskrachten en tot de noodzaak (of

vanuit het verdeel-en-heers-principe gezien, het voordeel) van anders geschoold personeel.

Wat de vorm betreft waarin de nieuwe techniek verwezenlijkt werd, die verschilde van bedrijf tot bedrijf. Bij Quick Dispatch bijvoorbeeld werd - met de belofte van driedubbele betaling - een late nachtploeg ingevoerd. Bij Kroonvlag poogde men weer tot zondagsarbeid te komen en trachtte men de ploegensterkte te verminderen (waardoor de arbeiders zich sterker geïsoleerd voelen; minder mogelijkheden hebben om de koppen bij elkaar te steken). Bij Müller-Thomson volgde men een afbraakpolitiek die leidde tot ontslag voor 351 mensen en later tot het vertrek van meer dan honderd arbeiders naar Quick Dispatch en Kroonvlag waar ze genoodzaakt waren het werken in de late nacht te accepteren. Wat de personeelsvermindering bij Müller-Thomson betreft: die paste in het voornemen van de direktie zich op moderne sectoren te concentreren en de stukgoedoverslag terug te brengen van zeven naar drie zeer moderne en weinig arbeidsintensieve terminals.

Tenslotte de SHB, de Stichting Samenwerkende Havenbedrijven, de pool waarvan de werknemers de pieken van de vaste bedrijven moeten opvangen. Er wordt hier gesteld, dat er moet worden meegegaan met de ontwikkeling en dat de werknemers in allerlei bedrijven, zowel bij stukgoed-, als bij machinale- en containerbedrijven moeten kunnen worden ingezet. Dat betekent: uitbreiding van de meldingsplicht, variabele werktijden, gedwongen her- en bijscholing, kortom een verslechtering terwille van de flexibiliteit.

Weer elders werd prestatieloon ingevoerd dan wel geëxperimenteerd met de uitwisselbaarheid van personeel van verschillende bedrijven onder dezelfde direktie, met variabele werktijden en de integratie van stukgoed- en containerarbeid. Overal ging het er om, dat er meer tonnage met minder mensen moest worden behandeld en soms werd gepoogd voor een bepaald bedrijf een aparte bedrijfs-cao in te voeren. Arbeidsplaatsen moesten verdwijnen, er diende te worden gereorganiseerd om de produktiviteit en de rentabiliteit te verhogen. En zo stond het ook in het verslag van de bedrijfspgroep havens over de eerste helft van 1981.

Deze hele reorganisatie, deze hele herstrukturering (in het belang van het kapitaal) is door de vakbeweging geaccepteerd. De enige voorwaarde die de vervoersbond aan de reorganisaties verbindt is, dat er geen gedwon-

-
- 6) Dat in de Verenigde Staten technische veranderingen van het produktieproces - zoals bijvoorbeeld die welke werden ontwikkeld door de beruchte ingenieur Taylor - steeds het antwoord waren van de ondernemers op door de arbeiders behaalde successen; dat na afgedwongen loonsverhogingen de een of andere mechanisatie tot verhoogde arbeidsproduktiviteit en daarmee tot herstel en vergroting van de winst leidde, dat is een aantal jaren geleden op uitstekende wijze uiteengezet door Gisela Bock in haar boekje *Die andere Arbeiterbewegung in den USA*. Voor wat Nederland betreft heeft niemand het voor zover wij weten beter gedaan dan Yvonne Heygele, die in 1981 een studie aan de arbeidersstrijd in de Rotterdamse haven wijdde en vorig jaar in haar opstel over de herstrukturering van de stukgoedoverslag nog eens overtuigend geschetst heeft hoezeer de techniek een door de ondernemers gehanteerd wapen in de klassenstrijd is.

gen ontslagen mogen vallen. Maar daarbij zegt hij niet: geen man gedwongen de bedrijfspoot uit, maar... niemand gedwongen de haven uit 7) en hij wil bij dat alles betrokken worden. Dat het laatste de arbeiders geen enkele garantie biedt is gebleken uit de opstelling van de vervoersbond ten opzichte van de ontslagen en overplaatsingen bij Müller-Thomson, waarmee men volledig akkoord ging.

Yvonne Heygele, die de diverse details van de herstructurering en de opstelling van de bonden uitvoerig schildert, komt tot de ons inziens juiste konklusie, dat de bonden meewerken aan het breken van de kollektieve macht van de stukgoedarbeiders. Wie het met die zienswijze eens is, wie bovendien heeft moeten konstateren hoe de bonden bij cao-onderhandelingen de eisen van de arbeiders jaren achtereen aan hun laars hebben gelapt en hoe ze akkoord zijn gegaan met de ene verslechtering na de andere, die vraagt zich af wat voor betekenis hij wel aan de jongste akties van de Vervoersbond FNV moet hechten. Waarom maakt die bond, die in 1979, in 1980, in '81 en vervolgens ook in '82 de stukgoedarbeiders in de kou liet staan, zich opeens zo druk. Het antwoord luidt, dat zij zich een andere houding niet meer kan permitteren.

Op grond van zijn funktie van beheerser van de arbeidskracht komt bij de geschetste ontwikkelingen in de haven de bond hoe langer hoe meer in konflikt met de achterban. Wil hij het daaruit voortspruitend gezichtsverlies voorkomen, dan moet hij front maken tegen de werkgevers, wat hij zich juist op grond van zijn funktie niet wezenlijk, maar hoogstens schijnbaar kan veroorloven. Voortdurend onder druk geplaatst, hetzij van de kant van de arbeiders, hetzij van de kant van de werkgevers, kan de bond niet anders dan een spiegelgevecht leveren, dat onherroepelijk met een kompromis moet eindigen, een kompromis dat maar in zeer geringe mate tegemoet komt aan de eisen en verlangens van de arbeiders. En deze situatie bepaalt ook strijdwijze en taktiek van de bond, waarop het in de aanhef door ons genoemde onafhankelijke aktiekomitee de scherpste kritiek heeft laten horen.

Op het ogenblik dat wij dit schrijven duurt 't konflikt in de Rotterdamse haven nog altijd voort. In een volgende aflevering van ons blad zullen wij het nader analyseren en onze opvattingen kontroleren aan de uitkomst ervan.

---

7) Door Yvonne Heygele geciteerd uit het blad *Sociaal-economisch Management* van 27 januari 1982.

=====

G E D A C H T E N   B I J   E E N   H E R D E N K I N G

De lezer die aandachtig gevolgd heeft wat wij in de loop van dit jaar in maar liefst zes afleveringen over de zogenaamd 'linkse' en over de wezenlijke kritiek op de sociaaldemokratie geschreven hebben, die lezer zal begrijpen, dat wij ervan hebben afgezien om in het augustusnummer van *Daad en Gedachte*, of alsnog in het septembernummer, het feit te herdenken dat 90 jaar geleden te Zwolle de SDAP werd opgericht. Al wat wij in een dergelijk herdenkingsartikel - gesteld dat wij het zouden hebben willen schrijven - zouden hebben kunnen opmerken, w e r d reeds door ons opgemerkt in

de serie waarnaar wij zojuist hebben verwezen.

Aan het o.a. d aar uitgesproken oordeel, dat de sociaaldemokratie nimmer socialistisch was, hebben wij niets toe te voegen of het zou slechts dit moeten zijn, dat het niet anders dan als een bevestiging van onze opvatting kan worden beschouwd dat de geheide k a p i t a l i s t i s c h e hervormers van thans, de - destijds als 'revolutionair' beschouwde - kapitalistische hervormers van toen hebben willen huldigen en herdenken. Dat iemand als Max van den Berg, die wij nooit als een serieuze woordvoerder van de arbeidende klasse hebben beschouwd, en iemand als Joop den Uyl, in wie wij nooit anders dan een serieuze woordvoerder van 't moderne management hebben gezien, in de Overijsselse hoofdstad respektievelijk een plaquette hebben onthuld en een herdenkingsrede hebben afgestoken, is symptomatisch.

Verre ervan dat dit een wederrechtelijk zich toeëigenen zou zijn geweest van een verleden, waarop men zich niet zou mogen beroemen, is het integendeel de logische en onvermijdelijke konsekwentie van de werkelijke verhouding van de PvdA tot de SDAP. De eerste, zo heeft Den Uyl in Zwolle terecht gekonstateerd, beheert de erfenis van de tweede. En als wij dit een terechte konstatering noemen, dan bedoelen wij daarmee niet, dat de PvdA, ondanks de kapitalistische schijn in feite toch een socialistische partij zou zijn, maar dan bedoelen wij uiteraard, dat de SDAP, haar proletarische vermomming ten spijt, nooit anders dan een progressief kapitalistische partij is geweest. Het is een kapitalistische partij geweest, die de mythe in stand heeft gehouden dat zij een anti-kapitalistische partij zou zijn. Dat is een mythe, die op haar beurt ook de PvdA in stand houdt, met dit verschil echter dat er voor de SDAP een historische noodzaak was om dat te doen, die noodzaak voor de PvdA met de dag geringer is geworden.

Dit laatste verklaart misschien, waarom zij niet tot 1994 heeft gewacht om eraan te herinneren, dat zij de legitieme erfgename van de SDAP is, dat zij - om het anders te zeggen - niet nog tien jaar voorbij heeft laten gaan om te trachten een stervende mythe leven in te blazen. Over tien jaar zou zij daaraan wellicht geen enkele behoefte meer hebben, zou zij er wellicht ook niet meer toe in staat zijn doordat de mythe  al te duidelijk als m y t h e zou zijn herkend.

Nu al verklaarde mevrouw Hilda Verwey-Jonker tijdens de Zwolse herdenking, dat zij zich ergerde aan de oude strijdlieiders, die *De Stem des Volks* daar ten gehore bracht omdat 'ze geen verband meer hielden met de situatie van vandaag'. Het was een opmerking, die wij al evenzeer voor juist houden als de hierboven geciteerde opmerking van Den Uyl. 'De PvdA', zo voegde mevrouw Verwey-Jonker aan haar woorden toe, 'werkt met verouderde begrippen'. Zo is het inderdaad en het is ook zo, dat de PvdA dat begint in te zien, doordat een dergelijk inzicht zich nu eenmaal onweerstaanbaar opdringt.

Over tien jaar zullen die strijdlieiders vast niet meer worden gezongen. Mogelijk zal dan nog wel een spreker er, net als nu, aan herinneren dat aan het slot van de oprichtingsvergadering Vliegen - anders dan een vooraanstaand liberaal blad - de mening verkondigde dat 'de kapitalisten geen reden hadden om zich over die bijeenkomst in het Zwolse gebouw *De Atlas* te verheugen'. In augustus j.l. heeft men heel serieus daaraan herinnerd. Over tien jaar zal men om Vliegens woorden hetzij hartelijk lachen, hetzij glimlachen.

=====

E E N N I E U W E K L A S S E N S T R I J D O F D E O U D E ?

Wat is tot dusverre het resultaat geweest van het financieel-ekonomi- sche beleid van het kabinet-Lubbers? Voor het eerst sinds lange tijd mel- den veel Nederlandse bedrijven, dat hun omzetten weer stijgen. Recente pu- blikaties tonen aan dat er ook forse winsten worden geboekt. Er wordt bo- vendien weer geïnvesteerd en er ontstaat nieuwe vraag naar arbeidskrachten. Het herstel wordt krachtiger genoemd dan was voorzien en zal wellicht ook blijvender zijn dan er verwacht werd. Dat zegt de president-direkteur van de Nationale Investeringsbank. Volgens de minister van financiën zijn 'we' bezig 'uit het dal' te klimmen.

Over wie die 'we' dan wel zijn is geen enkele twijfel mogelijk. De werkgevers mogen zich ten aanzien van de jongste miljoenennota 'terughou- dend' hebben opgesteld, sommige prognoses mogen te rooskleurig zijn, het mag de vraag wezen of de internationale conjunctuur dan wel 't huidige Ne- derlandse kabinet aansprakelijk is voor de verbeteringen, één ding is ze- ker. Voor zover er inderdaad verbetering valt te konstateren gaat het om een verbetering van de bedrijfsresultaten en nergens anders om. En als in- derdaad de regering-Lubbers daartoe iets heeft bijgedragen, dan heeft zij dat gedaan ten koste van de minst draagkrachtige groepen in onze samenle- ving. Al kort na het optreden van dit kabinet viel te konstateren, dat het ernaar streefde de armen armer te maken teneinde het ondernemerdom meer armslag te bezorgen. Kort voor prinsjesdag werden twee rapporten gepubi- ceerd waaruit onmiskenbaar viel af te leiden, dat de inkomensverschillen groter zijn geworden. Uit de plannen van de regering voor de naaste toe- komst blijkt, dat werklozen, bejaarden, mensen met een minimum-inkomen, de langdurig zieken, enz. en nog verder op achteruit zullen gaan.

Hier staat tegenover, dat er thans een verbetering van de positie der werkenden in het vooruitzicht wordt gesteld. Dat is voor een blad als *Het Parool* aanleiding om het losbarsten van 'een nieuwe klassenstrijd' te voor- spellen: een strijd tussen de mensen-met-werk aan de ene en de uitgestote- nen en paupers aan de andere kant. Een merkwaardige profetie voor een blad, dat sinds jaar en dag de 'oude' klassenstrijd niet meer heeft waargenomen.

Aan 't adres van *Het Parool* moet worden opgemerkt dat de uit het pro- duktieproces gestotenen en zij die er tot dusver nog inbleven, tot dezelf- de klasse behoren; dat de uitgestotenen nauwelijks over macht of mogelijk- heid van strijd voeren beschikken; dat alleen werkenden klassenstrijd kun- nen voeren en dat Lubbers en z'n kornuiten dat héél goed weten en dat daar- om juist aan de werkenden een zoethoudertje wordt gegeven. De klassenwor- steling wordt er niet door voorkómen. Maar 't zal dezelfde 'oude' klassen- strijd zijn als voorheen.

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE" BINNENGEKOMEN BIJDRAGEN

3e kwartaal 1984

B.B. te E. f 80,-; C.B. te A. f 40,-; W. v. D. te L. f 8,34; T. de J. te A. f 50,-; A.H.J.M.O. te L. f 25,-; G.A. de P. te B. f 50,-; N.V. te U. f 50,-; A.H.Z. te H. f 50,-. Totaal f 353,34.

We vertrouwen er op, dat onze lezers het laatste kwartaal nog behoorlijk over de brug komen.